

Oponentský posudek diplomové práce Martina Froňka „Soudobé teorie společenské smlouvy“

1. Zřejmě to není náhoda, že katedra teorie práva a její učitelé přitahují diplomanty, jejichž práce jsou nadprůměrné, leckdy i vynikající. Po mém soudu je to případ i posuzované kvalifikační práce. Pro oponenta z toho nicméně vyplývá přinejmenším dvojitý úskalí: zaprvé si zřetelněji uvědomuje, o kolik více než on toho o mnohém vědí jeho studenti, zadruhé nenachází, co by mohl autorovi vytknout.

2. Předložená diplomová práce má něco málo přes 50 stran textu, k čemuž třeba připočítat obsah, seznam literatury a abstrakt. Působivý seznam literatury čítá téměř devadesát položek, v drtivé většině anglicky psaných děl. Zachycuje podstatná díla klasických i nejnovějších představitelů teorií společenské smlouvy.

3. Velmi šťastně je zvoleno téma, které se vyhýbá učebnicovému opakování základních pouček o klasicích smluvních teoriích 17. a 18. století, ale představuje tento intelektuální konstrukt jako cosi živého, inspirujícího a pro někoho možná i prakticky využitelného.

4. Text je přehledně a odůvodněně rozčleněn do pěti dále dělených výkladových kapitol, obsahu a závěru. Stručně načrtává vývoj učení o společenské smlouvě, jejichž zárodky spatřuje u *Platóna*, přičemž jednotlivá pojetí srovnává co do předmětu, stran a obsahu společenské smlouvy. Na základě toho dochází k závěru spíše o pluralitě tradic společenské smlouvy. Největší pozornost je věnována současným anglosaským autorům, často řazeným k neoliberalismu a pracujícím s metodologií teorie her (to samozřejmě neplatí pro *J. Rawlse*). Tu se autor úspěšně pokouší sám využívat k ilustraci dílčích komponentů představovaných doktrín, čímž jeho práce získává na plasticitě. Téměř autonomní je mimořádně zajímavá pátá kapitola (viz dále).

5. Diplomová práce je čtivá a informačně bohatá, netrpí upovídaností. Překlepy či vadné stylistické vazby se vyskytují v minimální míře, gramatické chyby jsem nezaznamenal, což by mělo být konstatováním u tohoto typu prací samozřejmým, leč, žel, takovým není.

6. Jak jsem už naznačil, nemám vůči práci výtky, snad jen několik poznámek.

a) Nevím, zda dobře chápu teorii her, ale připadá mi, že její výpovědi jsou založeny na předpokladech, které nemusejí být dány. Např. hned první příklad předpokládá útok jako nejracionálnější variantu. Nemůže však převládnout jiná optika, třeba nábožensky či eticky podbarvená, že „normální je neútočit“? Pokud tomu tak je, jsou tabulky teorie her zajímavými intelektuálními hřítkami, neměl by jim však být přiznáván větší význam. Doložit to lze ostatně i úvahou ze str. 47 o irelevanci pokut a dostatečnosti vyhlášení norem chování s tím, že „racionální“ je se jimi řídit.

b) Z předchozího vlastně plyne můj celkový postoj k intelektuálnímu proudu, k němuž se hlásí *M. Froněk*. Je sympatické, když se někdo vymezuje vůči něčemu na způsob socialistického klimatu, kde mají všichni na vše právo, aniž by se museli starat a zasloužit. Obávám se nicméně, že pro mnohé zastánce neoliberalismu, libertarianismu, ekonomické analýzy práva apod. nejde jen o korigování cizích přístupů, nýbrž o koncipování vlastních, často podobně ambiciosních. V těch se mi zdají být jednotlivci atomizováni, redukováni na domněle racionální tvory, zkrátka vymaněni z různých společenských vazeb, z interakcí přesahujících jejich individuální racionální volby. V důsledku toho může zmizet společnost jako taková. Jinými slovy, sympatické mi je zpochybňování různých „samozřejmých“ nároků

společnosti, státu či obou, méně sympatické je podryvání samé existence organizované společnosti. Filosofovat, prosím, ale měnit svět? Namísto subtilních úvah z kapitoly IV o podmínkách smluvního zajištění řádu je přece zřejmé, že totéž efektivně zajišťuje heteronomní regulace, která je v podmínkách demokratického právního státu odvozena od vůle adresátů práva možná reálněji než v některých pojetích fiktivní společenské smlouvy.

Současně však doznávám, že představení názorů *Gauthierových* nebo *Scanlonových* tento paušální úsudek (odsudek?) rozrušuje. Finanční redukcionismus však i tak probleskuje v příkladu na str. 28 (neurochirurg versus kopáč): vybírám si zaměstnání pouze podle výše příjmu, nehrají v tom roli i jiné složky seberealizace, vztah k manuální práci atd.?

c) Důležitý je podotek, objevující se při komentování *Kanta* a několika dalších autorů, že na společenskou smlouvu máme hledět jako na legitimizující hypotézu, z níž se dají odvodit požadavky na podobu a činnost určitých společenských institucí. Z toho vyrůstá i tzv. legisprudence jako nauka o tvorbě práva: z axiomu přirozené svobody vyvěrají nároky stran justifikace zásahů do ní.

d) Nejsem si jist, zda je argumentace prvního odstavce na str. 19 konzistentní; zejména vztah posledních dvou vět.

e) Z výše řečeného se dá vytušit má skepse vůči *Nozickovu* projektu. Příliš se mi míchá obraz „ochranných asociací“ se soukromými armádami v Latinské Americe a Africe, které jsou symbolem rozvratu a enormní nerovnosti. Co by bylo v *Nozickových* podmínkách stíhaným deliktem?

f) Rozlišení kontraktarianismu a kontraktualismu je nejspíše specifické, nikoliv obecně sdílené. Autoři teorií společenské smlouvy bývají zpravidla označováni jako kontraktualisté.

g) Pokud jde o tezi z 1. odstavce na str. 38, že rovnost vylučuje směnu, usuzoval bych na pravý opak. Podle mého soudu je rovnost předpokladem směny; je to ostatně atribut soukromého práva. Kolizní je patrně stejnost, neboť pak není co směňovat: všichni jsou stejní, všichni mají totéž.

h) Pro mne nejvíce přínosné (a také pochopitelné) jsou výklady o povaze konvencí a roli očekávatelného v právu. Zdá se mi nicméně, že v tomto kontextu dochází k posunu v chápání společenské smlouvy: už nevysvětluje (legitimizuje, justifikuje) vznik společnosti, ale její udržení (stává se deskripcí). Zřejmě to však potvrzuje autorovu hypotézu, že pod společenskou smlouvou si lze představit leccos.

Diplomovou práci doporučuji k obhajobě a navrhuji ji hodnotit jako „výbornou“. Autorovi dávám ke zvážení přetavení jejích hlavních tezí do podoby článku pro časopis „Právník“.

V Praze dne 23. srpna 2011

doc. JUDr. Jan Kysela, Ph.D.